

Estructura básica da palabra:

- **LEXEMAS:** Achegan o significado básico da palabra.
 - **Mensa / mesa, vit-alis / vit-al, trans-ferre / trans-ferir, arm-arium, arm-ario**
- **MORFEMAS:** completan ou precisa o significado dos lexemas.
 - Flexionais: significación gramatical: **ama-ba-m, ros-a-s**
 - Derivativos ou afixos: significado léxico
 - Prefixos: antes do lexema:
 - **prae-dicere / pre-dicir**
 - Sufixos: despois do lexema:
 - **agr-arius / agr-ario, hum-anus / hum-ano, arous-án,**

A formación de palabras.

- Clases de palabras:
 - **Simples:** constan unicamente do seu lexema: **terra, lingua**
 - **Derivadas:** uso de prefixos e sufixos engadidos ao lexema (*ante-ced-ente, locutorio*)
 - **Compostas:** dous ou máis lexemas forman unha palabra (**mortí-fero, agri-cultura, dentí-frico**)

PREFIXOS DE ORIXE LATINA

PREFIXOS	LATÍN	SIGNIFICADO
A-, ab, abs- Ab-solu-to Ab-xur-ar Abs-tract-to A-ment-e	A-, ab, abs- + solvo + iuro + traho + mens	Afastamento, privación, separación “ <i>Libre ou solto de</i> ” “ <i>Afastarse dun xuramento</i> ” “ <i>sacado ou extraído de</i> ” “ <i>privado de mento ou razón</i> ”
Ad-, a- Ad-her-encia Ac-cid-ente a-sent-ir a-flu-ente a-xunt-ar	Ad-, a- + haereo + cado + sentio + fluo + iungo	Aproximación, dirección, movemento “ <i>Ligazón a algo</i> ” “ <i>que cae ou sobrevén a un</i> ” “ <i>sentimento próximo a outros</i> ” “ <i>que flúe cara a</i> ” “ <i>xuntar cara a un, aproximar</i> ”
ante-, anti- ante-ced-ente ante-oll-os anti-cip-o	ante- + cedo + oculus + capio	anterioridade no espazo e tempo “ <i>que vai diante</i> ” “ <i>diante dos ollos</i> ” “ <i>o que se colle antes</i> ”
circun-, circu Circun-sta-ncia Circun-naveg-ar Circu-it-o	circum- + sto + navigo + eo	Arredor de, movemento circular “ <i>o que está ó redor</i> ” “ <i>navegar ó redor</i> ” “ <i>traxecto ó redor, en curva</i> ”
com-, con-, co- cóm-put-o con-ven-ción co-val-ente co-habit-ar	com- + puto + venio + valeo + habito	participación, cooperación “ <i>cálculo ou estimación global</i> ” “ <i>chegada a un punto en común, reunión</i> ” “ <i>de valor ou forza compartidos</i> ” “ <i>habitar conxuntamente</i> ”
contra- contra-dic-ción	contra- + dico	Oposición, enfrontamento “ <i>aseveración oposta a outra</i> ”

de- de-xener-ar de-ment-e de-ca-er de-crec-er	de- + genus + mens + cado + cresco	Movemento de máis a menos, de arriba abaixo “ <i>decaer do seu estado natural, empeorar a especie</i> ” “ <i>privado de mente ou razón</i> ” “ <i>empeorar no seu estado ou posición</i> ” “ <i>facerse máis pequeno ou de menor importancia</i> ”
dis-, di- dis-form-e di-lec-to dis-greg-ar dis-fru-te	dis- + forma + lego + grex + fruor	Diverxencia, separación, negación, “ <i>que diverxe do modelo de beleza</i> ” “ <i>elixido separadamente, máis amado</i> ” “ <i>acción de afastarse uns de outros (como as ovellas nun rabaño)</i> ” “ <i>proveito, gozo intenso, separado</i> ”
ex -, es-, e- ex-carcer-ar ex-ced-ente e-fec-to ex-alumn-o ex-ánim-e ex-sangü-e	ex - + carcer + cedo + facio + alumnus + anima + sanguis	Separación do interior, fóra de, que foi e xan non é, negación ou privación “ <i>sacar fóra do cárcere</i> ” “ <i>que sae do interior ao exterior, que sobra</i> ” “ <i>consecuencia dun feito</i> ” “ <i>que foi alumno e xa non o é</i> ” “ <i>privado do principio vital ou respiración</i> ” “ <i>sen sangue, pálido</i> ”
extra- extra-via-r extra-firm-e	extra- + via + firmus	fóra de, intensidade “ <i>perderse, ou perder algo fóra do camiño</i> ” “ <i>moi firme</i> ”
im-, in-, i-, en- im-ple-mento in-cip-i-ente in-migr-ar i-lumin-ado en-terr-ar	in- + pleo + capio + migro + lumen + terra	movemento cara adentro, lugar onde “ <i>que chea o interior</i> ” “ <i>que empeza</i> ” “ <i>marchar ao interior doutro país</i> ” “ <i>dotado de luz, bañado por unha luz</i> ” “ <i>meter na terra</i> ”
im-, in-, im-per-turb-able in-corr-ible in-có-gni-to i-leg-al i-leg-ible	in- + perturbo + corrigo + nosco + lex + lego	Negación “ <i>que non se altera</i> ” “ <i>que non se pode corrixir</i> ” “ <i>non coñecido</i> ” “ <i>non legal</i> ” “ <i>que non se pode ler</i> ”
infra- infra-hum-ano	infra- + humus	por debaixo de “ <i>por debaixo do humano</i> ”
inter-, inte- entre- inter-dent-al inter-clus-i-ón inter-rump-ir inte-lec-ción entre-vist-a	inter- + dens + claudo + rumpo + lego + video	posición intermedia, relativo a varios “ <i>no medio dos dentes</i> ” “ <i>peche de algo entre outras cousas</i> ” “ <i>romper ou cortar unha acción a intervalos</i> ” “ <i>acto de entendimento, de discernir algo entre o demais</i> ” “ <i>reunión ou diálogo de varias persoas</i> ”
intra-, intro- intra-cel-ul-lar intr-ín-sec-o intro-duc-ción intro-vert-ido	intra-, intro- + celo + sequor + duco + verto	posición interior, cara a dentro “ <i>do interior dunha célula ou celda</i> ” “ <i>que acompaña ou está asociado ao interior</i> ” “ <i>condución cara ao interior</i> ” “ <i>volto sobre si mesmo, con moita vida interior</i> ”
ob-, o- Ob-vio Ob-nub-il-ar o-po-r	ob- + via + nubes + pono	Oposición, obstáculo “ <i>que sae no camiño, que salta á vista</i> ” “ <i>ofuscar, poñerlle a un unha morea de nubes diante</i> ” “ <i>poñer coma obstáculo</i> ”

per- per-spic-uo per-fec-to per-secu-ción	per- + specio + facio + sequor	Intensidade “que perfectamente e ao través das cousas” “feito de todo, rematado” “acción de seguir ininterrumpidamente”
post-, pos- post-da-ta post-opera-torio pos-pos-ición	post- + do + opera + pono	posterioridade “despois do dado” (o que se engade a unha carta) “despois do traballo (do médico), da operación” “poñer detrás ou despois”
pre- pre-fa-cio pre-mon-ición pre-tens-ión pre-di-lec-to	prae- + for + moneo + tendo + lego	Anterioridade, intensidade, “o que se di antes ou diante” “advertencia previa” “solicitudión intensa, anterior” “elixido ou amado máis/antes que outros”
pro-, prod- pro-pos-ición pro-vid-encia pro-fes-ar pro-nunci-ar pro-pic-io pro-nomin-al pród-ig-o	pro-, prod- + pono + video + fateor + nuntio + peto + nomen + ago	adiante, diante de, á vista, en lugar de, movemento cara adiante, “acción de presentar ou poñer algo diante” “Visión do que vén en adiante” “manifestar unha crenza, actitude ou saber” “dar a coñecer algo á vista de todos, publicamente” “dirixido a favor de” “formas usadas en lugar do nome” “que empurra cara adiante, que fai saír, (derrochador)”
re-, red- re-gres-ión re-cup-er-ar re-ac-ción re-poñ-er	re- + gradior + capio + ago + pono	repetición, intensificación, movemento cara atrás, acción en contra “volta atrás” “volver tomar” “acto en contra” “volver poñer”
retro- retro-act-ivo retro-vis-or	retro- + ago + video	cara atrás “que actúa sobre o pasado” “espello para ver cara atrás”
sub-, su-, so- sub-lun-ar sub-ofici-al su-ces-ión su-liñ-ar so-terr-ar	sub- + luna + officium + cedo + linea + terra	posición debaixo de, inferioridade, a continuación “que está debaixo da lúa” “que obxenta un cargo inferior ao dun oficial” “que vén a continuación” “poñer unha liña por debaixo” “poñer debaixo da terra”
super-, sobre super-poñ-er super-lat-ivo super-mercad-o sobre-viv-inte	super- + pono + fero + mercor + vivo	lugar superior, exceso, superioridade en méritos, “poñer enriba de” “levado ao nivel máis alto” “mercado con moitos produtos diferentes, superior” “que queda vivo”
trans-, tras-, tra- trans-fer-ir tras-hum-ante tra-di-ción	trans- + fero + humus + do	a través de, ó outro lado, cambio “levar dun sitio a outro” “que vai dunha terra a outra” “o que se entrega dunha xeración a outra”
ultra- utra-són ultra-nacion-alis-ta	ultra- + sonitus + natio	máis alá de, intensificación “són cunha frecuencia máis alá do oído humano” “extremadamente nacionalista”

SUFIXOS DE ORIXE LATINA

Sufixos	Latín	
-al, -ar Anim-al Vit-al Lun-ar	-alis, -aris Anima + Vita + Luna +	Relación, pertenza “ <i>ser que respira, que ten principio vital</i> ” “ <i>en íntima relación coa vida</i> ” “ <i>pertencente ou relacionado coa lúa</i> ”
-ano, -ño, -ino, -eno, -no urb-ano div-iño mar-iño sal-ino mag-no ple-no	-anus, enus, inus, nus urbs + divus + mare + sal + mag (is) + pleo +	pertenza, procedencia, materia, relación “que pertence á cidade” “pertencente ou procedente dos deuses” “relativo ou procedente do mar” “composto de sal” “grande, relacionado co concepto de máis” “cheo”
-ario, -orio, -torio agr-ario semin-ario locu-torio calend-ario	arius, -arium, -torium ager + semen + loquor + kalendae +	pertenza, lugar “ <i>pertencente ou relativo ao campo</i> ” “ <i>lugar onde se garda a semente</i> ” “ <i>lugar para falar</i> ” “ <i>lugar onde se escriben os días do ano</i> ”
-az fal-az fer-az	-ax fallo + fero +	tendencia ou cualidade intensa “ <i>que engana, que minte moito</i> ” “ <i>que produce en abundancia</i> ”
-ble (-able, -ible), -bili- pro-a-ble tanx-i-ble sens-i-bili-dade	-bilis probo + tango + sentio +	posibilidade pasiva “ <i>que pode ser probado</i> ” “ <i>que pode ser tocado</i> ” “ <i>capacidade de poder sentir</i> ”
-blo, -bro- voca-blo cand-ela-bro	-bulum, -brum voco + candeo +	medio, instrumento “ <i>medio de expresión, palabra</i> ” “ <i>soporte para as candelas</i> ”
-ción, -ión dic-ción re-gres-ión	-tio(n), -io(n) dico + re + gradior	acción e efecto “ <i>acción e efecto de dicir</i> ” “ <i>acción e efecto de volver atrás</i> ”
-ense for-ense cir-ense	-ensis forum + circus +	“pertenza ou procedencia” “ <i>pertencente ao Foro (médico dun xulgado)</i> ” “ <i>pertencente o procedente do circo</i> ”
-ia, -icia, -ie, -icie fal-ac-ia im-pud-icia per-nic-ie mol-icie	-ia, -itia, -ies, -ities fallo + in + pudeo + per + nex + mollis +	abstractos de cualidade “ <i>cualidade do mentireiro</i> ” “ <i>falta de pudor ou vergonza</i> ” “ <i>dano ou prexuízo intenso</i> ” “ <i>brandura, afección á vida fácil</i> ”
-iño, -iña pombiña	inus- ina palumba +	diminución “ <i>pomba pequena</i> ”
-men, -mento gravamen in-cre-mento ali-mento	-men, -mentum gravis + in + cresco + alo +	instrumento / resultado “ <i>resultado ou medio de impor unha carga</i> ” “ <i>resultado da acción de crecer</i> ” “ <i>instrumento ou medio de nutrición</i> ”

-ndo, -endo ne-fa-ndo minu-endo divid-endo trem-endo	-ndus, -endus ne + for + minus + divido + tremo +	posibilidade, destino futuro, con valor pasivo “que non se pode dicir” “que vai diminuir” “que vai ser repartido” “que pode causar tremores”
-or, -tor, -sor, -dor, -ador inter-rup-tor cap-tor cur-sor anima-dor ecua-dor	-or, -tor, -sor inter + rumpo + capio + curro + anima + aequo +	axente “o que rompe, a intervalos, un circuito” “o que captura” “o que corre ou se despraza” “o que insufla principio vital, vida, ánimo” “o que divide (á Terra en dúas partes)”
-oso cuanti-oso vaiod-oso pomp-oso	-osus quantus + vanitas + pompa +	provisión ou abundancia “en moita cantidade” “cheo de vaidade” “con moito adorno, vaidade ou solemnidade”
-to, -so, -ato, -ito, -ado, -ido se-lec-to ten-so con-cord-ato fin-ito er-radic-ado de-fin-ido	-tus, -sus se + lego + tendo + con + cor + finis + ex + radix + de + finis +	resultado dunha acción “que foi elixido” “que foi tensado” “que foi acordado, acordo, tratado” “que foi rematado” “que foi extraído de raíz” “que foi separado dos demais con límites”
-triz bi-sec-triz ac-triz empera-triz	-trix bi + seco + ago + impero +	axente feminino “que corta en dúas partes” “que actúa” “que manda”
-tud, -tudin-, (>dume) senec-tud consu-e-tudin-ario serv-i-dume	-tudo /-tudinis senex + consuesco + servus +	“abstractos de cualidade ou os seus derivados” “cualidade de ser vello, vellez” “que se fai por costume, por tradición” “cualidade ou estado do servo”
-ulo, -ula, -culo, -cula, -elo, -celo fórm-ula corpús-culo sout-elo	-ulus, -culus, -ellus, -cellus forma + corpus + saltus +	diminución “pequena norma ou molde para facer algo” “corpo ou partícula moi pequena” “pequena zona de bosque”
-ura, -tura, -sura prem-ura cult-ura clau-sura	-ura, -tura, -sura premo + colo + claudo +	actividade ou resultado “resultado de apretar, de meter présa” “actividade ou resultado de cultivar o saber” “resultado, acto de pechar”

COMPOSICIÓN ERUDITA / ORIXE LATINA (1º elemento)

FORMAS	SIGNIFICADO	EXEMPLOS
agri- (<i>ager, gri</i>)	campo	agricultor
ambi- (<i>ambo -ae, -o</i>)	ambos	ambivalente
avi- (<i>avis, is</i>)	ave	avicultura
bis-, bi- (<i>bis</i>)	dúas veces	bípede
equi- (<i>aequus-a-um</i>)	igual	equilátero
ferri-, ferro- (<i>ferrum, i</i>)	ferro	ferrocarril
igni- (<i>ignis, is</i>)	lume	ignífugo
multi- (<i>multus-a-um</i>)	moito	multiforme
olei-, oleo- (<i>oleum, i</i>)	aceite	oleoducto
omni- (<i>omnis-e</i>)	todo	omnívoro
pisci- (<i>piscis, is</i>)	peixe	piscifactoría
pluri- (<i>plures, a</i>)	moito, varios	pluriemprego
semi- (<i>semis</i>)	metade	semicírculo
tri- (<i>tres, tria</i>)	tres	trimestre
uni- (<i>unus-a-um</i>)	un, unha	uniforme

COMPOSICIÓN ERUDITA ORIXE LATINA (2º elemento)

FORMAS	SIGNIFICADO	EXEMPLOS
-cida (<i>caedo</i>)	que mata	homicida
-cola (<i>colo</i>)	que cultiva, que habita	terricola
-cultura (<i>colo</i>)	acto de cultivar	agricultura
-ducto (<i>duco</i>)	que leva, que conduce	acueducto
-fero (<i>fero</i>)	que produce, que contén	fructífero
-forme (<i>forma, ae</i>)	que ten forma de	multiforme
-fugo (<i>fugo</i>)	que foxe ou fai fuxir	ignífugo
-paro (<i>paro</i>)	que xera	ovíparo
-sono (<i>sono</i>)	que soa	unísono
-voro (<i>voro</i>)	que come	carnívoro
-xero (<i>gero</i>)	que contén, produce	flamíxero